

Zmanipulování jazyka

Každá diktatura chápe člověka jako nesvéprávnou bytost, již je třeba řídit. K tomu se jazyk jako zvláštní prostředek přímo nabízí. Již Thukidides to popsal: *Rovněž obvyklý význam pojmů a označení byl podle okolností měněn: Zbrklá odvaha se teď nazývala obětavé zastání se přátel, moudrá zdrženlivost se nazývala zastíraná zbabělost, kdo zachovával určitou míru, byl považován za zženštilého, ale kdo nesmyslně mlátil padni komu padni, platil za opravdového muže. Moderní diktatury byly ještě důslednější. Za Třetí říše se např. nesmělo mluvit o obsazeném území, nýbrž jen o území svěřeném ochraně wehrmachtu.*

Opustil nás

Existuje řada slov, která se nesmí říkat. V dětské řeči jsou to *škaredá slova* nebo *výrazy* (*Odkud jenom máš takové výrazy?*) Abychom se takovým slovům vyhnuli, používají se jiná, neškodnější, která znamenají totéž a často i podobně znějí. Nejsou to jen slova z genitální a anální oblasti, ale i z náboženské oblasti nebo opisy pro smrt. Člověk dělá, jako by mohl se slovem odstranit i samotnou nepříjemnou skutečnost a nahradit ji něčím vyhovujícím dobrým společenským zvyklostem. V jazyce novinových inzerátů se kromě toho ustálily určité výrazy, které např. málo prestižní povolání nenazývají drsně skutečným jménem, nýbrž je - alespoň v jazyce, vždyť to nic nestojí - o jeden stupeň povyšují. Jak rozdílné jen může být - podle doby a prostředí - označení povolání *pomocnice v domácnosti*.

Tříbení stylu

Jen přiměřené užití vyjadřovacích možností jazyka a stylistických prostředků zaručuje dostatečnou komunikaci mezi lidmi. Fungování jazykové komunikace je ohroženo trojím způsobem: 1. Zploštěním výrazu k formulkovitosti, 2. přibývajícím izolací a osamostatňováním zvláštních oblastí jazyka (speciální slovní zásoba, - *nepřekládat "spezieller Wortschatz"*) a přibýváním manipulace lidského jednání jazykovými vyjadřovacími prostředky (např. v politice a v reklamě). Sklon k nepatrné výrazové diferenciaci a jazykové formulkovitosti, podmíněné často jazykovou nemohoucností nebo stylistickou pohodlností, přitom může souviset s vytvářením a dominancí profesních a sociologicky podmíněných slangů, které dosazují vždy omezený jazykový kód místo sémanticky bohatšího způsobu vyjadřování.